

INTRIGĂ ȘI INTRIGI MEDIATICE ÎN UNIVERSUL CARAGIALIAN

Cristian STAMATOIU

Abstract

The study is part of a critical system that describes, by a new original concept („Caragialumea”), the universe of Caragiale as a fictional space where the artistic structure is fitted to the patterns of the reality.

Here we are focusing on the fact that every conflict in the Caragiale’s world is initialised by an unprofessional mass-media factor. So, each time we got for an incorrect message an incorrect and maybe comic answer; this perverse intellectual process will generate necessarily an infinite spiral of existential degradation.

Ca inițiator al procesului de comunicare, orice Emițător caragialian este mai întâi sediul Receptării unei realități deformate prin Mesaj.

Presiunea generată de acumularea haotică de date parazite va genera o necesară *purgație verbală*, care, atunci când se întâmplă să fie practică în mediul jurnalistic, devine dintr-o dată onorabilă și... profesională! Datorită tehnologiei explozive a comunicațiilor (de la gazetă, până la... Internet!), produsele simbolice ale acestei *stări* vor avea o răspândire epidemică. Finalmente ele vor deveni, prin selecție negativă, standardele de aur pe care le va vehicula cu voioșie inconștientă “boborul”(M – **schia cu titlu omonim**). Caracterul degenerativ al simlicomunicării este foarte bine subliniat de morala de-a-ndoaselea acreditată de perversele *finis*-uri caragialiene, până acolo încât senzația creată e aceea de trecere de la nestăvilitul cerc vicios la nesfârșita spirală descendentă.

Realitatea, reflectată sub imperiul unei astfel de (dez)informări, va constitui bunuri simbolice mutante. Ea va genera în această ipostază, odată cu monștrii (aici hazoși) ai „uzului rațiunii” (ONF), și o foarte profitabilă masă de manevră. Astfel, aceiași oameni de presă (tipografică sau de... ulei!), cât și „ciriicii” lor politicești care au mediat respectivul proces, vor beneficia grosier de foloasele lui în plan electoral și economic.

Singura dilemă ce se ridică în acest context comunicațional este aceea dacă impostura le este instinctivă sau premeditată. În primul caz ar fi vorba de ingenua viclenie a prostului care încearcă să-i coboare pe toți cei din jur sub nivelul lui pentru a-i putea conduce; în cel de-al doilea, ar fi vorba de premeditarea unui război psihologic, dus cu mijloace demagogice, de către caractere machiavelice împotriva poporului de Mitici.

Fiind atât de complex, textul caragialian oferă și aici un efect confuzional similar cu acela încercat în fața unei realități opace. În consecință, răspunsul la o astfel de întrebare este cu geometrie variabilă: orice combinație între cele două variante este posibilă, în funcție de nivelul referențial ales în lumea lui Caragiale, dar și cât de „intrat la idee”(CLFR) este „privitorul în lume”, cum ar fi spus Mihai Eminescu...

Cum noțiunea de deontologie a presei sau chiar aceea de credibilitate sunt deopotrivă exilate: aici soarta unei relatări va depinde exclusiv de „*enteresul*” (OSP) reporterului / redactorului care este dispus să le aducă oricât de mult din „condei”. De obicei adaptarea se face din rațiuni de grupuscul politicianist, pentru că a vorbi de partid sau de ideologie de partid ar însemna prea mult pentru mintea plată a respectivilor ipochimeni.

Aceste labilități, devenite abilități expresive, sunt modelate în câteva *Momente* care generează o formulă de deducere a ceea ce trebuie să s-a petrecut în realitate. Secretul constă din realizarea unei medii între relatările mass-mediilor! Astfel, un incendiu izbucnit în Dealul Spirii (**M - Temă și variațiuni**) și relatat neutru de „*Universul*”, este negat cu hotărâre de guvern printr-un „*ziar oficios*”, dar devine un cataclism tocmai bun pentru delirantele politizări antiguvernamentale din „*Un ziar opozant fără programă, nuanță liberală-conservatoare*”, dintr-un „*ziar opozant cu câteva programe, nuanță trandafirie*” sau din paginile unui „*journal chic*”. Într-un *Moment* de grație durând... 25 de minute (legat de zăbava Întemeietorului și a lui „Madam Carol” într-o gară a unei anonime urbe de provincie) sunt surprinse dezbaterile din presa locală privitoare la statutul popasului feroviar... regal. Proguvernamentalul „*Santinela Ordinii*” decretează acea zi de joi ca pe o sărbătoare „solemnă”, pe când adversarii de la „*Drapelul Libertății*” susțin că e vorba de „o meschină și dezgustătoare sărbătoare oficială” (**M – 25 de minute**). Cu toate acestea, toți se vor îmbulzi să participe... întârziind, care mai de care! La fel ca în *Atmosferă încărcată*, adevărul se găsește la mijloc și în cazul „unchiului” care perorează împotriva nepotismului, nevrând să-și ajute... nepotul, pentru că acesta refuzase, la rândul lui, să se preteze la o înscenare regizată de unchi unui adversar politic (**M - Greu de pe azi pe mâine... sau unchiul și nepotul**). În consecință, „*Ecoul patriei*, ebdomadur din urbea X...” publică mare, pe manșetă: „Panama de la noi!... Potlogăriile fostei administrații!... Mișeliile se dau la lumină!... Jaf în avutul public!... În sfârșit!... Jos masca!... Hoții la pușcărie!...”, pentru că în „*Glasul țării*” să apară următoarea replică: „Mișeleasca înscenare! ... Goana infamă contra cetățenilor onorabili! ... Regimul proscriciunilor și al terorii! ... Cetățeni frunțași închiși ca tâlharii în ajunul alegerilor! ... Ministru fără de lege! ... Procurorul zbir! ... Nedemnul nepot demn de unchiul nedemn! ... Vom vedea! ... Sunt judecători la Berlin?” ... Din păcate, pe vremea aceea nu existau nici Curtea de la Haga și nici instituțiile UE de la Strasbourg ori Bruxelles la care să se facă apel pentru iluzoria asanare morală a politichiei miticiste.

În cazul unui eveniment eminent balcanic, precum „conflictul româno-bulgar” (**M - Ultima oră!**...) cu atât mai mult va înflori confuzia în cele mai voluptoase game minore. Neînțelegând sincer nimic din succesiunea evenimentelor o voce (ca și cum ar fi cea auctorială) se adresează Amicului X, același poate din *momentul* omonim în care el se pretindea foarte bine informat, de vreme ce (metaforic) se trăgea de șireturi cu... rechinii politicii dâmbovițene. Acum însă acest analist realizează parcă o revistă a presei în urma căreia confuzia Vocii Nedumerite este și mai mare. Cauza o constituie știrile care zburdă între extreme, înfățișând un incident ori ca pe un război, ori ca pe o banală coadă la care bulgarii s-au călcat pe bătători să treacă Dunărea pe la Ostrov. Cum subiectul se arată a fi un filon de aur pentru jurnaliștii aflați în pană de evenimente și de inspirație, se pornește o avalanșă de celuloză și cerneală pe baza celor mai însăilate improvizății. Lumea gazetărească începe să fabuleze cazon, cum nici peste o sută de ani (când cu noul „răzbel” din Balcani) nu o va face. Jurnalismul de campanie triumfă, preluând din mers și adoptând metodele civile ale delirului profesate cu succes de al’de Caracudi de la „*Revolta națională*” (**M – Reportaj**) care își inventa loviturile de presă stând la o cafea în Cișmigiu!

Deși miza informației în cazul unui conflict armat incumbă responsabilități covârșitoare pentru orice ziarist, aici translarea metehnelor dinspre reporterul civil spre cel de război se face cât se poate de natural. Așadar „reporterul de ziar” din *Ultima oră!*... se documentează și el despre războiul româno-bulgar în... parc la Sinaia (!) unde colportează zvonuri, vinde gogoși mediatice și incită la propria lui *intoxicare* cu orice fantasmagorie. (O

uluitoare confirmare a acestui tip de jurnalism fictiv o constituie cazul fostului ziarist de la *New-York Times*, Jason Blair, care în 12 mai 2003 a fost dovedit că, din cele 700 de articole publicate în acea gazetă de mare prestigiu pe parcursul a patru ani, pur și simplu inventase mai mult de câteva zeci! Ulterior, adică în 2005, justiția americană a mai dres busuiocul, decidând că fapta sa nu a fost atât de gravă, deoarece „invențiile” sale s-ar fi bazat totuși pe o oarecare documentare !) Condiția pentru *îngbițirea găluștii de presă* este ca ea să fie purtătoarea unei încărcături sfruntate de senzațional și incredibil, pentru că, oricum, lumea „și-a pierdut uzul rașionii” (**OSP**) în favoarea unei fervori isterice a „pamplazirului” (**ONF**) mediatic, singurul capabil să aducă *onor publicul* din *Târgul lui Cremene* în pragul *bolii lui Calache*.

Nimeni nu se va mira deci, că un corespondent al „*Nașunii române*” la Plevna transmitea, în urma unui chef cu niște „muscali” fanfaroni, istoricul său mesaj cifrat de alcool: „Médoc fini, Votca, Tzuica dedans” (în franceză aproximativă - n.n.), conform căruia turcii ar fi fost *terminați*, iar rușii (Votca) și românii (Tzuica) sunt înăuntrul redutei. Decriptarea redacțională se face mai mult pe baza bănuielilor, așa că în ediția de seară se anunță căderea Plevnei! Ce mai conta exaltarea publicului devenit, după dezmințirea informației, un tăvălug pornit să distrugă infama redacție. Important era că ediția se epuizase în timp record și că jurnaliștii respectivi nu rămăseseră cu nici o muștrare de conștiință. Nici chiar o dezmințire nu s-a dat pentru că, până la urmă, „Gazi-Osman” s-a predat, ce-i drept „peste o lună”.

Cazul are aceeași tipologie cu acela întâmplat la case editorialistice mult mai mari: o gazetă britanică anunțase ca o mare exclusivitate moartea lui Victor Hugo, care s-a petrecut însă la câțiva ani după aceea. Când funestul fapt a fost adevărat, respectiva gazetă – care nu dăduse între timp nici o dezmințire – și-a început articolul prin sintagma: „așa cum anunțam într-un număr anterior...”

Și ce reconfortantă poate fi, din punctul de vedere al cauzalității universale, confirmarea fabulației de către o realitate care uneori o mai și întrece în fantezie?!

Revenind la timpuri mai bune, de pace, lumea jurnalistică trăiește încă un paradox: lipsa de evenimente care să vândă tirajul. Și dintr-o astfel de festă a sortii numai invocațiile către marele Karkaleki te mai pot salva. Cum numele acestui „patron” din secolul al XIX-lea al presei aservite face trimitere la acel *mixtum compositum* denumit popular *carcalete*, orice compatibilitate va deveni acum posibilă între pagina gazetei și pseudoevenimentele transformate în știri senzaționale. Explozia din titlu va fi însă înlocuită de un decepționant fâșâit al materiei articolului, dar încă o dată s-a vândut tirajul și a mai trecut o zi...

Cântând în struna *kitsch*-ului romanțios, o anumită parte a presei, reprezentată de gazetele „*Aurora*” și „*Lumina*” (**M - Groaznica sinucidere din strada Fidelității**), va modela aspecte minore ale actualității de o asemenea manieră, încât să răspundă unor gusturi pretins alese, precum acelea ale Ziței din *O noapte furtunoasă*. Cum acolo era vorba de „*Dramele Parisului*”, aici pelteaua jurnalistică formează „un întreg roman pasional à la Ponson du Terrail sau Jules Mary, o întregă melodramă à la d’Ennery”, pornind de la „traducerea” (**DC**) în chestiune de amor din strada... Fidelității. O sordidă escrocherie sentimentală, urmată de simulacrul unei sinucideri a celei ce a rămas „fidea” (**DC**), devine o rocambolescă dramă a „Bucurescilor”, cu un final ce acreditează clasicul „Pupat toți piața endependenți.” (**M - Telegrama**). În plin sezon mort, tot „protegitorul” Karkaleki salvează situația, având grijă să tragă niște sfori metafizice. De data aceasta în Strada Uranus are loc o sinucidere care se profilează a fi o crimă, adică o adevărată dramă estivală

„menită să rămână în analele criminologiei universale, după ce va fi înviorat leșinata presă română, măcar pentru o lună de zile” cu titluri precum:

„Drama din strada Uranus!
Noi destăinuiri asupra dramei din strada Uranus!
Adevărul asupra dramei din strada Uranus!
Portretele eroilor dramei din strada Uranus!
Epilogul dramei din strada Uranus!
Mama dramei din strada Uranus!
Fratele dramei din strada Uranus!
Fidantatul dramei din strada Uranus!
Justiția în fața dramei din strada Uranus!
Societatea în fața dramei din strada Uranus!
Adevărul adevărat în privința dramei din strada Uranus!” (**M - Înfiorătoarea și îngrozitoarea și oribila dramă din strada Uranus**).

Desigur, nu trebuie uitate loviturile de teatru care, în căutarea senzaționalului, ajung pe teritoriul absurdului dadaist:

„ULTIMA ORĂ

În momentul de a pune sub presă, reporterul nostru special află chiar de la nenorocita victimă a îngrozitoare drame din strada Uranus că ea *nu s-ar fi sinucis de bunăvoie* (s.n.), ci că o mână criminală, al cărui (*sic*) nume ne scapă încă... i-a pus *pumnalul* în mână, obligând-o *să-și tragă în inimă o lovitură de revolver*” (s.n.).

I.L.Caragiale nu neglijează nici evenimentele rotunde, de genul „*jubiloului*” regal, sau cele anuale, precum Crăciunul, când întotdeauna *dă bine în pagină* să scoți un număr special, un almanah, ceva acolo... să fie! Pentru că în redacții, precum aceea a „*Revoltei naționale*” predomină impostorii (de exemplu „d. Ig. Caracudi”) pot apărea desigur o serie de disfuncționalități devenite, cu timpul, normale! Toate ca toate, dar pe lângă titluri pe gustul clientelei de Ignat, care gustă în afară de piftie, și titluri ca: „*Artă fără tendință și tendință cu artă* sau *Artă cu tendință și tendință fără artă* - 65 de file, cu *va urma* - studiu estetic de palpitantă actualitate! / *Rolul presei ca o patra putere în statul constituțional modern* (Sfinte Ignatie!) - 77 de file, și firește cu *va...* / *În pustiul lumii mari*, novelă - o sută de file ...” (**M - O cronică de Crăciun**), „redactorele responsabile” cu numărul special se trezește și cu mult așteptatul articol al lui Caracudi care - din greșală! - vorbea despre Sărbătorile Paștelui! Nu e de mirare că la Bobotează „redactorele”-șef, în timp ce era blagoslovit cu busuioacul de popă de față cu d. Caracudi spune, ca să priceapă gloaba ziaristică, un: „-Adevărat a-nviat, taică părinte!”.

Dar de unde atâta rușine față de cele de taină la Caracudi sau la Tomița? Acesta din urmă, suferind de durere de măsca tocmai de *Dumnica Tomii* (**M - ibid.**), se duce, asemeni Catindatului (**DC**), la dentist (unde chiar stă la extracție); în lipsa lui „redactorele” suplinitor îi scrie nonșalant articolul tematic al ediției cu privire la raportul dintre știință și credință, articol pe care Tomița îl va semna dezinvolt!

Un alt ziarist de frunte se arată și veșnic tânăra speranță a “venitorelui” presei “romane” – Rică Venturiano (**ONF**). El este prezentat ditirambic “poporului suveran” de către însăși redactorul-șef al „*Vocii Patriotului Național*”, lider de opinie care nu-și dă seama că promovându-și admirativ “colaboratoarele” se clasează sub semidoctismul acestuia. Cu o asemenea introducere marcantă „junele scriitor democrat” a cărui „*asinuitate*

o cunoaște de mult publicul cititor” nu se poate dezminți și comițând o serie de *brânzovenisme* (OSP) în piramidalul său articol: „*Republica și Reacțiunea sau Venitorele și Trecutul*”(ONF). Capodopera de umor involuntar (pentru Rică!) începe cu titlul - care este un *cap de operă* ... fără cap și fără coadă (!) - realizat după false antinomii în care barbarismul „*venitorele*” este folosit pentru termenul de „*viitor*” ca și cum ar face trimitere la „*venitură*”. Și mai apoi un tânăr atât de educat ca „*Rică Vent ...*” nu avea cum să nu barbarizeze termenul original din limba franceză, care se întâmplă să fie impardonabilul „*le futur*”! Din doar cât apucă Ipingescu să citească, până să fie întrerupt de Țârcădău care voia „s-o sinucida” pe Zița „cu șicul de la baston”, ne dăm seama și de calibrul intelectual al articolului propriu-zis în care termenul francez „*manquer*” (a lipsi, în acest caz de la vot - fr.) este adaptat mai întâi de Rică Venturiano prin senzaționalul barbarism „*a manca*”. Abia după aceea este posibilă interpretarea lui Nae Ipingescu care îl *lămurește* pe Dumitrache Inimă-Rea că termenul s-ar referi la “ciocoi” care „mănâca poporul” (de te și mai miri că a mai rămas ceva din el până astăzi). O soartă similară are și paragraful referitor la sistemul de vot universal, denumit printr-un dezacord fastuos: “*sufragiu* universale”(n.a.). Și la fel ca în zilele lui *decembrie* 1989, când se credea de asemenea că doar alegerile libere vor fi suficiente pentru a schimba cu o baghetă magică fața țării, Rică Venturiano opina printr-o cascadă de barbarisme că fără acest tip de vot: “situațiunea României nu se va putea chiarifica ; ceva mai mult, nu vom putea intra pe calea viritabilei progres”. Numai că de data aceasta, jongleria explicativă a “*ipistatului*” mizează pe o dublă schimbare de accent. Pe lângă cea normală (!), dinspre politic spre gastro-intestinal, “amicul politic al căpitanului” se dedă și la una propriu-zis lingvistică, “*sufrăgiu*”(vot) devenind “*sufragiu*”(cel care aduce mâncarea la masă): “(...) Al Înțeleg! bate în ciocoi, unde mănâncă sudoarea poporului suveran... știți: masă... sufrăgiu...”.

Bune și nu prea toate acestea atunci când *foaia* apucă să vadă lumina... neagră a tiparului, pentru că deseori planuri redacționale delirant-grandioase sfârșesc penibil, imediat după sau chiar înainte de editarea primului număr. Așa se întâmplă și cu „*Avântul tinerimii*”. O publicație cu un titlu, un program și un sumar atât de sugestive (**M - Cum se naște o revistă?**) pentru propășirea generală trebuie să aibă neapărat un viitor strălucit! Numai că, după ce se stabilește sumarul de mare prestață și *kitsch* profund, apare paradoxul simptomatic pentru marile noastre... speranțe, adică disoluția. Așadar, după un prim număr pe care „*academia liberă*” a „*Avântului tinerimii*”, ce se ținea la celebrul local al lui Fialkowsky, îl blindase cu următoarea mostră de sumar... monstruos:

« PROGRAMUL AVANTULUI..... de *N. Ilie Constantinescu*
de la Țurloaia
 LA VENEZIA, sonet (poezie).....” *Raul Popescu*
 ARTELE LA NOI.....” *Dobre Mihăescu*
 O EPILEPTICA (poezie).....” *Ștefan Basilescu*
 NATURA IN ARTA SI ARTA IN NATURA...” *Mihai Dobrescu*
 ÎN SERAI, pastel (poezie).....” *George Nicolaescu*
 CATEVA CUVINTE ASUPRA PELAGREI (după
 un studiu statistic al d-lui Dim. Sturdza).....” *Nicolae Georgescu*
 ÎN SPITAL, sonet (poezie).....” *Basile Ștefănescu*
 TEATRUL LA CHINEJI (studiu).....” *Ion*
 MEDIUL SOCIAL SI VICEVERSA.....” *Marin Dumitrescu*
 LA MORMANTUL UNEI PROSTITUATE (poezie)” *Traian Niculescu*

Recenziuni, Note, Bibliografie, Anunțuri,
Premiile noastre etc.....” *Dumitru Marinescu* »,

urmează climaxul... desființării! Situația este sumbră, dar nu pentru respectivul grupuscul, și nici pentru generosul și naivul Ion (Caragiale, ca voce auctorială - n.n.) care înaintase redacției, spre publicare închipuitul studiu *Teatrul la chinezi* „alcătuit într-un mod foarte original din citate găsite dintr-o dare de seamă a unui jurnal francez de provincie, tradusă după un jurnal american, asupra unei interesante lucrări a lui Bob Schmecker, publicată la San Francisco și intitulată *Chineze (sic) Divertissements (sic)* (petreceri chinezești).” Epitaful caragialian al pățaniei:

“*Avântul tinereții încetase să mai apară*”

devine sinistru pentru însăși noțiunea renașterii prin intermediul entuziasmului tineretului care, la noi - și nu numai - , după ce este sufocat de gerontocrație se arată grabnic îmbătrânit, tocmai spre mirarea celor ce l-au obligat la aceasta. Iar la caragialiana “chestiune”(OSP):

“*Ce s-a întâmplat cu Avântul nostru?*”

i se va putea răspunde în două registre. Unul concret, implicând „risipiri” succesive nu numai de redacții, ci și de *generații pierdute*, ori *de sacrificiu*; iar celălalt, ideatic, implicând refrenul pustiu al lui *răspunsul e batere de vânt*, la fel ca și în cazul celebrei „Unde ne sunt visătorii?” (Al. Vlahuță).

Mijloacele care ar trebui să reflecte obiectiv ambientul social creează deci la I.L. Caragiale un policrom delir, din cauză că mânuitorul (dez)informațiilor are o calitate umană atât de precară, încât, din manipulatori ai fonemelor și grafemelor, ei ajung niște fanteze ce-și cerșesc mistificarea. Neavând un adevăr argumentat existențial, aceste „victime” cu schimbul nu sunt deloc inocente, ba, chiar mai mult, fiecare „prințip”(OSP) al lor este încă o formă de insultă la adresa noțiunii de idealitate. În vria vicioasă a intrigilor (și mai puțin a *intrigii!*) va lua naștere în mod obiectiv o narcoză a balmăjeli marginale devenită dictatorială. Ea este transcrisă de autor în “*documentele*” de existență ale personajelor cu maxima acribie permisă de un alfabet obișnuit ce tinde însă spre performanțele unuia folosit de dialectologi!

NOTE DE LECTURĂ

Citatele din opera lui I.L. Caragiale vor fi urmate în paranteză de o prescurtare-tip a titlurilor de care aparțin, astfel :

(ONF) – pentru *O noapte furtunoasă*;

(CLFR) – pentru *Conul Leonida față cu reacțiunea*;

(OSP) – pentru *O scrisoare pierdută*;

(DC) – pentru *D’ale carnavalului*;

(NP) – pentru *Năpasta*;

(M – ...) – pentru *Momente/Schițe* + titlul respectivei proze scurte umoristice publicate în volum (*Note și schițe – 1892, Păcat... - 1892, Schițe ușoare – 1896, Momente – 1901, Mitică - 1902, Schițe nouă – 1910*), și/sau în periodice, cf. ed. Ion Vartic, vezi: *I.L. Caragiale – Temă și variațiuni - momente, schițe, amintiri*, Editura “Dacia”, Cluj-Napoca, 1988);

Dacă mai multe citate din aceeași sursă sunt consecutive, trimiterile bibliografice vor fi subînțelese, până la apariția unui nou titlu de referință.

BIBLIOGRAFIE

- CARAGIALE, I. L.: *Opere*. ESPLA, București.
- CAZIMIR, ȘTEFAN (1988): *I. L. Caragiale față cu kitschul*. Editura Cartea Românească, București.
- ELVIN, B. (1967): *Modernitatea clasicului Caragiale*. EPL, București.
- FANACHE, V. (1984): *Caragiale*. Editura Dacia, Cluj-Napoca.
- IORGULESCU, MIRCEA (1994 {1988}): *Eseu despre lumea lui Caragiale*. Editura Cartea Românească, București, reeditată (plus o *Prefață*) sub titlul original al manuscrisului: *Marea trăncăneală*. Editura Fundației Culturale Române, București.
- SILVESTRU, VALENTIN (1970): *Elemente de caragialeologie*. Editura Eminescu, București.
- STAMATOIU, CRISTIAN (1999): *I. L. Caragiale și patologiile mass-media*. Editura Academos, Târgu-Mureș.
- STAMATOIU, CRISTIAN (2003): „Caragialumea” – matrice și prefigurare. Editura Universității de Artă Teatrală, Târgu-Mureș.
- VARTIC, ION (1988): *I. L. Caragiale și schițele sale exemplare*. Studiu introductiv la: I. L. Caragiale – temă și variațiuni. Editura Dacia, Cluj-Napoca.
- VODA-CAPUSAN, MARIA (1980): *Dramatis personae*. Editura Dacia, Cluj-Napoca.
- VODĂ-CĂPUȘAN, MARIA (1982): *Despre Caragiale*. Editura Dacia, Cluj-Napoca.
- VODĂ-CĂPUȘAN, MARIA (2002): *Caragiale?* Editura Dacia, Cluj-Napoca.